

RAZLIKE O AUTORITARIJANIZMU MALOLJETNIH DELINKVENATA MUŠKOG I ŽENSKOG SPOLA NAKON ZAVODSKOG TRETMANA¹

Milko Mejovšek

Fakultet za defektologiju
Sveučilište u Zagrebu

Originalni znanstveni članak

UDK: 376,58

Prispjelo: 18. 03. 1985.

SAŽETAK

Na uzorku 539 maloljetnih delinkvenata muškog spola i uzorku 89 maloljetnih delinkvenata ženskog spola ispitivane su razlike u autoritarizmu. Autoritarizam je ispitan pomoću skale EYX—A, H. J. Eysencka. Utvrđena je statistički značajna udaljenost centroida uzoraka ispitanika u prostoru autoritarizma uz relativno nisku kanoničku korelaciju ($C = .26$) mjeru diskriminativne vrijednosti skupa primjenjenih varijabli. Razlike u autoritarizmu objašnjene su kulturološkim karakteristikama spolnih uloga, negativnijim odnosom osoba ženskog spola prema seksualnim deliktima i većim djelovanjem zavodskog tretmana na maloljetne delinkvente ženskog spola.

1. UVOD

Autoritarizam, shvaćen kao posebna struktura ličnosti (Adorno i sur., 1950) vrlo izraženo utječe na socijalno ponašanje. Osnovnim osobinama autoritarizma ličnosti smatraju se: konvencionalizam, autoritarna submisivnost, agresivnost, anti-intracepcija, poštivanje vlasti i zakona, destruktivnost, cinizam, sklonost mehanizmu projekcije, rigidnost mišljenja, praznovjerje, stereotipnost i sklonost seksualnim perverzijama. Razvoju autoritarizma ličnosti osobito pogoduje patrijarhalna sredina, u kojoj se inzistira na poštivanju autoriteta.

Iako u strukturi autoritarizma ličnosti postoji priličan broj negativnih osobina, autoritarizam, odnosno onaj njegov dio koji se odnosi na poštivanje zakona, vlasti i općenito autoriteta, pozitivno se

evaluira u odnosu prema postpenalnoj socijalnoj integraciji (Momirović, Viskić—Štalc i Mejovšek, 1974; Mejovšek, 1977; Kovačević, 1981; Kovačević, 1982; Mejovšek i Kovačević, 1982).

Iz razne kriminološke literature poznata je činjenica da se kriminalno ponašanje osoba muškog i ženskog spola razlikuje, a razlika je posebno evidentna u učestalosti vršenja krivičnih djela. Općenito uzevši, u kriminologiji ima vrlo malo komparativnih istraživanja u odnosu prema spolu počinitelja krivičnih djela. Posebno se osjeća nedostatak informacija o razlikama u postpenalnoj socijalnoj integraciji. U analizi razlika prema spolu posebnu pažnju treba posvetiti, uz bio—psihološke, sociokulturološkim razlikama u modeliranju identiteta i socijalne uloge u odnosu prema spolnoj pripadnosti.

¹ Rad je sastavni dio projekta Fakulteta za defektologiju, Sveučilišta u Zagrebu, „Provjera uspješnosti zavodskog tretmana maloljetnika na području SR Hrvatske”.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja sastoji se u evaluaciji razlika u autoritarijanizmu osoba muškog i ženskog spola koje su kao maloljetni delinkventi bile podvrgnute zavodskom tretmanu.

Polazna hipoteza istraživanja je da razlike postoje. U odnosu prema smjeru razlika može se pretpostaviti da su obilježja autoritarijarne ličnosti koja se odnose na submisivnost autoritetima izraženija kod osoba ženskog spola, jer su one podložnije autoritetima zbog procesa socijalizacije u kojem se od djevojčica zahtijeva veće konformiranje kao sastavni dio njihove spolne uloge. U velikoj većini kultura od žena se zahtijeva pokoravanje, poslušnost i neočitovanje samostalnosti.

3. METODE RADA

3. 1. Uzorak ispitanika

Ukupni uzorak ispitanika sastoji se od 628 maloljetnika oba spola koji su u periodu od 1. 1. 1972. godine do 31. 12. 1975. godine otpušteni iz odgojnih zavoda i domova za preodgoj na području SR Hrvatske. Ispitivanje skalom autoritarijanizma provedeno je krajem g. 1979. i početkom g. 1980, te je postpenalni period varirao u rasponu od 4 do 8 godina.

Za potrebe ovog rada ukupan uzorak ispitanika podijeljen je u 2 subuzorka prema spolu ispitanika. Prvi subuzorak sastoji se od 539 ispitanika muškog spola,

a drugi čini 89 ispitanika ženskog spola.

3. 2. Uzorak varijabli

Autoritarijanizam je ispitan pomoću skale EYS—A H. J. Eysencka u adaptaciji M. Mrakovića (19 varijabli).²

3. 3. Metode obrade podataka

U obradi podataka primijenjena je multigrupna diskriminativna analiza prema programu DISCRM, Cooleya i Lohnesa (1971). Značajnost diskriminativne funkcije testirana je Bartlettovom procedurom aproksimacije hi—kvadrata, a odnosi se na kanoničku (maksimalnu) korelaciju između linearne funkcije varijabli i linearne funkcije pripadnosti ispitanika grupama.

4. REZULTATI I INTERPRETACIJA

Aritmetičke sredine (osim jedne gdje razlika nije statistički značajna) pokazuju da je autoritarijanizam jače izražen kod maloljetnica. Varijable u kojima je razlika statistički značajna odnose se na ove stavove: Omladinu bi trebalo podvrgnuti strožem režimu života; naređenje predstavnika vlasti treba izvršavati bez pogovora; vlast je potrebna da bi se većina ljudi efikasno držala u potčinjenosti; silovanje zaslužuje smrtnu kaznu; seksualne kriminalce trebalo bi bičevati, pa čak kažnjavati i na gori način, i sloboda je štetna za one koji su nesposobni.

² Sve varijable skale EYS—A štampane su u radu: Mejovšek, M. i V. Kovačević, Povezanost autoritarijanizma i superega maloljetnih delinkvenata, Defektologija, 1984, Vol. 20, br. 1—2, str. 1—12.

Tablica 1.

Jednofaktorska analiza varijance

Varijabla	AMSQ	WMSQ	F	Q	\bar{X}_M	\bar{X}_Z
A 1	7.40	.99	7.47	.0066	-.04	.27
A 2	6.54	.99	6.59	.0102	-.04	.25
A 3	1.57	1.00	1.57	.2077	-.02	.12
A 4	.18	1.00	.18	.6739	-.01	.04
A 5	2.35	1.00	2.35	.1218	-.02	.15
A 6	4.88	1.00	4.90	.0255	-.04	.22
A 7	3.07	1.00	3.08	.0759	-.03	.17
A 8	1.38	1.00	1.37	.2397	-.02	.12
A 9	3.31	1.00	3.31	.0656	-.03	.18
A 10	2.17	1.00	2.17	.1370	-.02	.14
A 11	.74	1.00	.74	.6053	.01	-.08
A 12	6.11	.99	6.16	.0128	-.04	.24
A 13	2.60	1.00	2.60	.1033	-.03	.16
A 14	.88	1.00	.88	.6486	-.02	.09
A 15	.01	1.00	.01	.9358	-.00	.01
A 16	11.88	.98	12.07	.0009	-.06	.34
A 17	1.29	1.00	1.29	.2559	-.02	.11
A 18	16.87	.98	17.28	.0002	-.07	.40
A 19	.26	1.00	.26	.6156	-.01	.05

Centroidi grupa značajno su razmaknuti u diskriminativnom prostoru, premda je diskriminacija sudeći prema visini kano- ničke korelacije relativno skromna. To se

uostalom može uočiti i iz prilično male varijance matrice interkorelacija koju objaš- njava prva i jedina diskriminativna funkcija.

Tablica 2.

Značajnost diskriminativne funkcije

Odstranjen korijen	C	C ²	χ^2	df	Q	% traga od D	% traga od R
0	.26	.07	44	19	.0013	100	8.95

Odstupanje varijanci (H1) F = 1.28 Q = .0057

Udaljenost centroida (H2) F = 2.36 Q = .0013

AMSY — Srednji kvadrat između grupa

WMSQ — Srednji kvadrat unutar grupa

F — F test

Q — Razina statističke značajnosti

\bar{X}_M — Aritmetička sredina skupine muških ispitanika

\bar{X}_Z — Aritmetička sredina skupine ženskih ispitanika

Tablica 3.

Struktura distriminativne funkcije					
Varijabla		Varijabla			
A	1	.41	A	11	-.13
A	2	.39	A	12	.38
A	3	.19	A	13	.25
A	4	.07	A	14	.14
A	5	.23	A	15	.01
A	6	.34	A	16	.52
A	7	.27	A	17	.17
A	8	.18	A	18	.63
A	9	.28	A	19	.08
A	10	.22			

U strukturi diskriminativne funkcije koja maksimalno separira maloljetne delinkvente muškog i ženskog spola u odnosu prema autoritarnim stavovima, dominiraju dva stava: Sloboda je štetna za one koji su nesposobni i seksualne kriminalce trebalo bi bičevati, pa čak kažnjavati i na gori način. U odnosu prema seksualnim deliktima, razumljiva je diferencijacija ispitanika muškog i ženskog spola (ispitanici ženskog spola više osuđuju te delikte). Manje je jasno zašto postoji najveća razlika u mišljenju oko ograničavanja slobode nesposobnima (ispitanici ženskog spola su za veće ograničenje slobode tim osobama). Uz navedene stavove značajniju diskriminativnu vrijednost imaju i oni koji pokazuju submisivan odnos prema autoritetima (veća submisivnost ispitanika ženskog spola).

Veća autoritarnost maloljetnih delinkvenata ženskog spola mogla bi se objasniti pomoću dva osnovna razloga. Prvi razlog je u vezi s učenjem uloge u društvu u zavisnosti od spolne pripadnosti. Poznato je da se kod djece ženskog spola sloboda ponašanja više sputava, više zahtijeva konfor-

miranje sa socijalnim normama, ponašanje se strože kontrolira. Djeca muškog spola ranije stječu samostalnost, odnosno barem to od njih socijalna okolina očekuje, imaju veću slobodu kretanja i slabiji je nadzor nad njima, M. Meed (1949; prema Rot, 1983). Zavisnost socijalne uloge u odnosu prema spolnoj pripadnosti i karakteristikama ponašanja determinirane su tipom kulture, kako je to u istraživanju plemena na Novoj Gvineji demonstrirala spomenuta autorica (M. Meed, 1935; prema Mussen, 1969). Prema tome, biološke razlike među spolovima tek su u neznatnoj mjeri odgovorne za razlike u socijalnim ulogama koje se očekuju od pripadnika različitih spolova. U većini postojećih kultura muškarci imaju značajnije uloge u socijalnim institucijama (rukovodeća mjesta), dominiraju, agresivniji su u socijalnim kontaktima i imaju veći autoritet. Iako bi se na prvi pogled superiornija socijalna uloga muškarca pretežno mogla pripisivati nekim biološkim prednostima (veća snaga, izdržljivost, brzina, itd.), stvarni korijeni superiornije muške uloge su socijalne prirode, odnosno produkt su procesa socijalizacije u toku kojeg pripadnici određenog spola uče tradicionalno propisane uloge.

Kagan i Moss (1962; prema Simon i Gagnon, 1969) konstatiraju da je „agresivno ponašanje relativno stabilan aspekt razvoja muškarca, a zavisnost razvoja žene“. Agresivno ponašanje je prema njima izraženije kod žena koje potječu iz obitelji s visokom naobrazbom, odnosno onih gdje postoji povišena tolerancija na devijacije standardne uloge spolova. Niža obrazovna razina obitelji iz kojih potječu maloljetni delinkventi vjerojatno je jedan od razloga povišenog autoritarizma kod malo-

ljetnica kao posljedica tendencija k submisivnosti.

Drugi osnovni razlog izraženijeg autoritarizma ispitanika ženskog spola je u činjenici da postoje dvije varijable koje se odnose na seksualne delikte u kojima su utvrđene značajne razlike između muških i ženskih ispitanika. Osobe ženskog spola više se slažu s tvrdnjama: Silovanje zasluži smrtnu kaznu i seksualne kriminalce trebalo bi bičevati, pa čak kažnjavati i na gori način. Sasvim je razumljivo da žene potencijalne „žrtve“ seksualnih delikata imaju autoritarnije stavove. Kad ne bismo uzeli u obzir te dvije varijable, centroidi grupa vjerojatno ne bi bili statistički značajno razmaknuti u diskriminativnom prostoru.

Tablica 4.

Centroidi grupa	
Grupa M	-.106
Grupa Ž	.644

Mogao bi se pretpostaviti i eventualni treći razlog povišenog autoritarizma u skupini ispitanika ženskog spola, a sastoji se u većem utjecaju zavodskog tretmana na osobe ženskog spola. Ako je točno da su žene sugestibilnije, odnosno subordinira-

nije (pod utjecajem kulturoloških faktora), tada bi se opravdano moglo očekivati da će zavodski tretman kod njih više razviti autoritativne stavove.

U daljim istraživanjima tog problema bilo bi potrebno provesti komparativna ispitivanja autoritarnih stavova na raznim uzorcima muških i ženskih ispitanika iz populacija delinkvenata i nedelinkvenata.

5. ZAKLJUČAK

Značajne razlike u autoritarizmu između maloljetnih delinkvenata muškog i ženskog spola mogle bi se objasniti karakteristikama spolnih uloga koje određuje naša kultura, negativnijim odnosom osoba ženskog spola prema seksualnim deliktima kao i mogućnošću većeg utjecaja zavodskog tretmana na maloljetne delinkvente ženskog spola. Osnovni uzrok utvrđenih razlika, čini se, je u kulturološkim faktorima koji određuju karakteristike spolnih uloga koje se očekuju od pripadnika određenog spola. U toku procesa socijalizacije i zapravo cijelog života od osoba ženskog spola očekuje se veće konformiranje sa socijalnim normama, njihovo ponašanje se strože kontrolira i sloboda ponašanja više sputava.

6. LITERATURA

1. Adorno, T. W., E. Frenkel-Brunswik, D. J. Levinson, and R. N. Sanford. The authoritarian personality. Harper, New York, 1950.
2. Cooley, W. W., and P. R. Lohnes, Multivariate data analysis. John Wiley, New York, 1971.
3. Kovačević, V., Problemi resocijalizacije maloljetnika s delinkventnim ponašanjem. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu i Izdavački centar Rijeka, Zagreb – Rijeka, 1981.
4. Kovačević, V., Uspješnost resocijalizacije određena na osnovi psiholoških, socioloških i tretmanskih varijabli, Defektologija, 1982, Vol. 18, br. 1–2, 111–121.
5. Mejovšek, M., Struktura ličnosti maloljetnih delinkvenata, Defektologija, 1977, Vol. 13, br. 1, 35–93.
6. Mejovšek, M., i V. Kovačević, Povezanost efikasnosti resocijalizacije s nekim osnovnim socijalnim stavovima maloljetnika s delinkventnim ponašanjem, Defektologija, 1982, Vol. 18, br. 1–2, 135–143.
7. Mejovšek, M., i V. Kovačević, Povezanost autoritarizma i superega maloljetnih delinkvenata. Defektologija, 1984, Vol. 20, Br. 1–2, 1–12.
8. Momirović, K., N. Viskić-Štalec, i M. Mejovšek. Relacije kognitivnih i konativnih karakteristika maloljetnih delinkvenata i efikasnosti resocijalizacije nakon penalnog tretmana. Defektologija, 1974, Vol. 10, Br. 1–2, 155–173.
9. Mussen, P. H. Early sex–role development. U: Goslin, D. A. (Ed.) Handbook of socialization theory and research. Rand Mc Nally. Chicago, 1969.
10. Rot, N. Psihologija grupa. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. Beograd, 1983.
11. Simon, W., and J. H. Gagnon. On psychosexual development. U: Goslin, D. A. (Ed.) Handbook of socialization theory and research. Rand Mc Nally. Chicago, 1969.

Summary

Differences in authoritarianism were studied in a sample of 539 male and in a sample of 89 female juvenile delinquents. The Eysenck's Scale of Authoritarianism (EYS–A) was applied. A statistically significant difference between the centroids of the two samples was found. However, the coefficient of canonical correlation, which is a measure of discriminative value of a set of variables applied, is rather low ($C = .26$). Differences in authoritarianism are explained by cultural characteristics of sex roles, by more negative attitudes of female subjects towards sexual offences, and by a more pronounced effects of institutional treatment on female juvenile delinquents.